

CAPUT V.

QUODNAM CORPUS FUERIT FIRMAMENTUM SECUNDO
DIE FACTUM, ET QUOMODO AD DIVIDENDAS AQUAS
AB AQUIS FIRMATUM, SEU POSITUM SIT.

1. *Prima sententia duobus modis intellecta.* — Prima sententia est firmamentum illud fuisse proprium cœlum æthereum, quod in illo die fuit substantialiter productum. In hoc convenire videntur omnes auctores, qui aquas super cœlum stellatum collocant; videtur tamen inter eos esse aliqua diversitas. Nam quidam dicunt esse cœlum stellatum, quia in quarto die dicitur Deus posuisse stellas in firmamento: ita sentit Chrysostomus, hom. 4, in Genes., et fertur sub nomine D. Thomæ in expositione in Genes., et sequitur Catherinus ibidem; alii omnes cœlos planetarum cum stellato sub nomine firmamenti comprehendunt, quod insinuat Damascenus, libro secundo, de Fide, capite sexto, quamvis non satis rem declarat, nam etiam cœlum stellatum firmamentum appellat, ut ibi etiam Clichoveus notat, et sequi videtur, et eodem modo loquitur Beda, in Exaemeron, et sequitur Magister Sentent., in 2, distin. 14, in principio, et duci videntur, quia dicta verba quartæ diei ad omnes hos cœlos possunt accommodari, quia omnes aliquo modo stellati sunt, nam singuli unam saltem stellam habent.

2. *Quid in hac prima sententia consequenter fatendum.* — Verumtamen consequenter in hac sententia loquendo, dicendum videtur sub nomine firmamenti comprehendendi etiam cœlos supra octavam sphærā existentes, si duo sunt præter empyreum, vel saltem primum mobile: nam si elementares aquæ sunt supra crystallinum, et supra primum mobile, si ab hoc est distinctum; quia non est credibile inter primum mobile, et inferiores cœlos aquas esse interpositas, alias circumferrentur et raperentur per motum primi mobilis, quia non posset aliter primum mobile secum rapere inferiores cœlos, imo etiamsi secum moveret aquas, non parum ejus impetus retardaretur, ne posset ad inferiores cœlos pervenire; et ideo qui melius in ea sententia loquuntur, dicunt aquas esse supra omnes mobiles cœlos: ergo isti consequenter dicere debent, omnes illos cœlos factos esse hac secunda die, et nomine firmamenti esse comprehensos. Probatur hæc ultima illatio, tum quia inter aquas existentes juxta cœlum empyreum, et existentes in hoc inferiori

hemisphærio, non minus interponitur primum mobile, quam cœlum stellatum, nec magis hoc cœlum, quam cœlum lunæ; ergo tota illa cœlorum congeries dividit aquas ab aquis: ergo tota illa munus firmamenti subit; ergo tota sub nomine firmamenti comprehendendi debet. Tum etiam, quia si nunc est aqua supra omnes cœlos mobiles, non fuit illuc elevata ab hoc inferiori orbe per motum localem, sed ibi creata fuit prius, et postea ibi firmata, ut capite superiori ostensum est; ergo ante secundum diem nullum erat cœlum inter illam aquam, et inferiorem interpositum, alias (ut supra argumentabam) jam esset facta divisio aquarum ab aquis; ergo firmamentum, quod postea divisit aquas ab aquis illo modo intellectis, non potest esse nisi tota congeries, seu expansio cœlorum mobilium.

3. *Consecutio altera ex eadem sententia.* — *Lyrani responsio refutatur dupli incommodo.* — Hinc consequenter in hac sententia loquentes, dicunt firmamentum fuisse hoc die factum quoad substantialiæ productionem ejus, ut in Basilio, Ambrosio et aliis videre licet. Et probatur consecutio ex proxime dictis, quia ante divisionem aquarum ab aquis non poterant esse cœli in substantia sua: ergo tunc facti sunt substantialiter, quando aquas ab aquis separare coeperunt. Consequentia est evidens, et antecedens probatur, quia si jam corpora celestia substantialiter existebant, ubinam, queso, erant, aut in quo orbis sit? Nam ubi nunc sunt, esse non poterant, quin dividerent aquas ab aquis, ut jam argumentati sumus: in alio vero situ, quem postea totaliter mutaverint, cogitari non possunt, ut capite præcedenti probavi: ergo necessario dicendum est in hac sententia cœlos in opere hujus secundæ diei substantialiter esse productos. Quapropter non loquuntur consequenter, qui cum doceant nomine firmamenti significari corpora celestia, nihilominus dicunt non esse firmamentum factum quoad substantiam, sed quoad aliquam qualitatem, quod sentit Lyrani. Hoe enim nec in Scriptura fundamentum habet, nec consequenter dici potest, quia si substantia cœlorum jam erat, jam dividebat aquas, ut dixi; neque etiam explicari potest, quæ fuerit qualitas illa secundum quam cœlum secundo die factum dicitur. Respondet Lyranus fuisse qualitatem datam cœlis ad influendum super elementa ad eorum conservationem et gubernationem; sed hoc nec Scriptura, nec philosophiæ consonat. Nam Scriptura non dicit hoc die factum esse firma-

CAP. V. QUODNAM CORPUS FUERIT FIRMAMENTUM SECUNDO DIE, ETC.

121

mentum, ut influat, sed ut dividat ab aquis: ad quod munus impertinens est influentia, nam etiamsi nihil influeret, si esset terminus, et quasi paries interpositus inter aquas et aquas, esset ad illud munus sufficiens; et præterea secundum veram philosophiam in cœlo non sunt qualitates extrinsecæ, aut adventitiæ, preter lumen quatenus a sole communicatur: si quæ vero sunt in singulis astris propriæ et inseparabiles qualitates ad peculiari modo influendum, illæ concreatae sunt cum ipsis astris seu cœlis, et non per postea per propriam actionem, seu quasi alterationem inditæ, quia sunt propriæ passiones a formis cœlestibus manantes, sicut supra de luce diximus, vel sicut de herbis, vel lapidibus, seu petris peculiares virtutes habentibus, credimus. Si enim in corporibus terrestribus similes virtutes manant a propriis formis, cur non magis in cœlestibus?

4. *Aliorum responsio prædicto dupli incommodo etiam rejicitur.* — Unde alii dixerunt illam qualitatem fuisse peculiarem soliditatem, seu firmitatem datam cœlis ad sustinendas aquas; sed utrumque incommodum in hoc invenio, quia non prius tempore facta est divisio aquarum, quam cœlum fuerit sufficenter firmatum ad utrasque aquas terminandas. At vero si prius essent facti cœli quoad substantiam, quam quoad firmitatem, prius etiam divisissent aquas, quam in se firmitatem illam receperissent: ergo non consonat illa sententia cum Scriptura, quæ dicit, *fecit Deus firmamentum, divisitque aquas.* Deinde etiam non est philosophicum fingere talē qualitatē extrinsecus additam substantiæ cœli, nam illa esse non potest nisi vel densitas, aut quasi durities, vel indivisibilitas aut incorruptibilitas: quidquid autem hujusmodi est in cœlo, intrinsecum illi est, et connaturale, ac proinde cum illo concreatum: ergo frustra fingitur prius substantialiter creatum quasi monstruosum ut pote internis dispositionibus et connaturalibus qualitatibus privatum, quæ postea illi additæ fuerint; si ergo firmamentum illud fuit cœlum, sine dubio fuit tunc substantialiter productum.

5. *Tertia ex eadem sententia consecutio a qua deficit Burgensis.* — *Et redarguitur.* — Ex quo ulterius consequenter dicendum est non fuisse creationem firmamenti productionem ex nihilo, sed ex præjacente materia. Hujus oppositum docuit Burgensis in Addition. ad Lyran., Genes. 1. Sed revera non loquitur consequenter, dum asserit firmamentum esse factum secunda die quoad substantiam: et nihilominus non esse factum ex materia alicuius

corporis præexistentis in illo loco, ubi firmamentum factum est. Nam illud spatium, quod firmamentum in hoc mundo replevit, quodque jam erat intra sphærā cœli empyrei inclusum, non erat vacuum priusquam firmamentum fieret: ergo alio corpore erat repletum, quod ibi postea manere non potuit: ergo necessarium fuit, ut ex illo firmamentum produceretur, quia neque annihilari debuit, nec per motum localem convenienter inde expelli potuit. Quia non est verisimile, tantam molem corpoream fuisse ab illo loco exclusam, et simul cum præexistentibus corporibus in eorum locis intromissam esse: nam id sine corporum penetratione, vel nimia, et præternaturali condensatione fieri non poterat. Unde propter hanc rationem, præter alias supra positas verissimum est principium saepe repetitum, et communiter receptum, Deum post primam corporum creationem, nullum novum corpus ex nihilo creasse, sed ex aliquo prius creato illud formasse. Quæ formatio solet dici creatio, quia et materia, et qua fit, ab eodem auctore creata est, et quia tunc fiebat per actionem propriam auctoris naturæ, et a communi modo generationis, quæ per causas secundas fit, distinctas, ad quam distinctionem significandam nomine creationis significatur: atque etiam, ut indicetur, illam fuisse originariam, ut sic dicam, talis rei, vel speciei ab auctore suo emanationem. Si ergo firmamentum, id est, cœlum stellatum, vel solum, vel cum aliis cœlis mobilibus, secundo die substantialiter creatum est, profecto hoc secundo modo creationis, seu formationis ex præsupposito subjecto, non ex nihilo fuit productum; et in hoc fere, convenienter alii hujus sententiae auctores.

6. *Ex qua materia juxta dictam primam sententiam factum fuerit firmamentum.* — Multum autem inter se variant, et dissentient in expli-canda materia, ex qua tunc firmamentum, seu cœlum productum est: nam ali ex igne factum esse cogitarunt, ut refert Augustinus, lib. 2 Genes. ad litter., c. 3, et videtur sequi Gregorius Nissenus, in Exaemeron, dum existimat firmamentum esse igneæ naturæ, et subtile potius quam crassum, aut densum, quem secutus est Anselmus, lib. 1, de Imagine mundi, cap. 25, et Alcuinus, q. 23, in Genesim, Basilius vero, homil. 3, Exaemeron, ex nullo elementorum, neque ex commixtione elementorum, sed ex alia quadam subtili materia putavit esse factum: quod etiam sentit Ambrosius, lib. 1 Exaemeron, cap. 6, qui allegant

verba Isaiae dicentis, *qui firmavit cœlum, sicut sumum*. Communior tamen horum auctorum sententia est, fuisse ex aqua formarum; estque hic modus dicendi probabilior, illa sententia supposita, quem Beda, in Exaemeron, ex D. Petro refert in lib. 1 Recognit. Clementis, ubi expresse hæc sententia habetur, quam secutus sunt Theodoreetus, q. 11 et 14, in Genesim, et Anastasius Synaita, lib. 2 Exaemeron., et Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi 3 et 9, et plures alii, quos Glossa magna refert. Habet enim hic modus aliquam fundamenti speciem in Scriptura, et narratione Moysis: ait enim dixisse Deum, *sicut firmamentum in medio aquarum*. Unde apparenter, et consequenter colligunt, usque ad secundum diem totum spatium a supremo cœlo usque ad terram aquis plenum fuisse, Deum autem secunda die ex aquis in loco medio collocatis, firmamentum, seu congeriem cœlorum mobilium formasse et solidasse, atque ita producendo firmamentum, aquas ab aquis divisisse, atque ita fere totum hujus sententiae fundamentum in proprietate istorum verborum positum est, unumquodque illorum ponderando, ut paulo post nostram sententiam explicando, et huic fundamento satisfaciendo, videbimus. Solent etiam hic adiungere verba Petri, Epistol. 2, cap. 3, quæ nunc omitto, quia in libro primo, tractata sunt.

7. *Rejecta prima sententia hactenus statuitur secunda per firmamentum significari aerem.*

— Nihilominus sententia hæc a nobis probari non potest: tum quia diximus supra cœlosstellatos, aut mobiles nullas esse veras aquas: ergo non sunt illi cœli, qui dividunt aquas ab aquis: ergo non sunt firmamentum: tum etiam, quia diximus omnes illos cœlos fuisse creatos ex nihilo in primo instanti: postea vero per nullam mutationem accidentalem, sive localem, sive alterationis potuisse denominationem firmamenti accipere. Dicimus ergo imprimis, firmamentum illud hoc die factum inter aquas, esse aerem, seu aliquam partem ejus, nempe aliquam regionem aeris. Hanc sententiam magis probat D. Thomas, 1 part., quæst. 68, art. 1, et 76, art. 1, Durandus, in 2, dist. 14, q. 1, num. 14, Cajetanus et Pereira, in Genes., et Eugubinus, in Cosmopœia, et sequitur Lorinus in id Psalm. 48, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum. Ubi idem tenuit Arias Montanus et Genebrardus ibi refert Chaldaicum exponentem de aere, qui inter cœlum et terram, latissime est expansus, et in quo mirabilia meteora cernuntur, et mirabilia Dei prædicant, et hanc interpretationem ad locum Genesis ac-

commodat, eamque dicit esse multorum sententiam, quam ipse non reprobatur, et eamdem sequitur Pineda in id Job 37: *Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, etc.*, eundem locum de aere interpretando. Consentit etiam Tornielus, in Annalibus: ac denique necessario idem dicunt omnes, qui negant aquas esse supra cœlos incorruptibles; et ex Patribus illi favet Augustinus, l. 2 Genesis ad litter., c. 4, cuius verba jam supra retuli, et in Imperfecto Genesis ad litter., cap. 8, sic inquit: *Quoniam cœlum firmamentum vocavit, non absurde intelligitur quidquid infra aethereum cœlum est.* At vero, in cap. 12, explicans opus quartæ diei dicit: *In hoc loco, cum dicitur firmamentum cœli, intelligendum est, omnem istam aetheream machinam dici.* Quæ omnia substantia continent, sub qua puri, et tranquilli aeris serenitas riget, sub qua iten iste aer turbulentus, et procellosus agitatur. Quæ verba parum nostræ sententiae favent, et ostendunt Augustinum in illa re fuisse dubium, quamvis in eis aerem a significazione firmamenti non excludat. Deinde favet etiam Hieronymus, in Epistol. 83, ad Ocean., cum dicit: *Inter cœlum et terram medium destruitur firmamentum;* et cum subdit: *juxta Hebraici sermonis etymologiam, et aquis sortitur vocabulum, scilicet cœlum,* Hebraice Samaim. Expressius hanc sententiam docuit Rupertus, lib. 1, in Genes., c. 22, cuius verba paulo post referam.

8. *Ratio pro eadem.*—Ratione probatur hæc sententia primo a sufficienti partium enumeratione: quia si nomine firmamenti ibi non intelliguntur superiores cœli, oportet, ut cœlum inferius intelligatur, quandoquidem firmamentum cœlum appellatum est: hoc autem cœlum juxta Scripturæ usum non est nisi aer. Secundo, quia nullum aliud corpus dici potest dividere aquas ab aquis: ergo nullum aliud potest esse firmamentum, cui hoc munus tribuitur; antecedens juxta explicationem aquarum, quam sequimur, per se notum est. Verumtamen etiam juxta sententiam ponentem aquas supra cœlos incorruptibles, non potest designari corpus, aut corporum collectio dividens aquas ab aquis, nisi aer in ea includatur. Nam firmamentum dividens aquas ab aquis occupare debet totum spatium inter aquas superiores et inferiores, interjectum, ita ut sicut ex parte superiori celestes aquas proxime contingit, et continet, ita inferiores aquas terrestres sub se immediate contineat et attingat. Nam firmamentum est tanquam terminus utrariumque aquarum: de ratione autem ter-

mini est, ut immediate attingat ea, quæ terminat, seu dividit: ergo necesse est, ut saltem ex inferiori parte aer ad firmamentum pertineat. Unde ulterius cum superiores aquæ infra omnes cœlos aethereos, imo etiam infra ignem, et tertiam, seu supremam regionem aeris sint, recte concludimus, solum aerem esse firmamentum etiam appellatum est, et probabiliter intelligitur de propinquiori cœlo, et (ut ita dicam) magis pervulgato et sensibili hominibus, a quo volucres cœli denominantur, quia in eo volitant; maxime autem videmus volare illas in hac infima regione aeris: ergo sicut illa vocatur cœlum, ita etiam nomine firmamenti intelligi potest, cum aquas ab aquis dividat. Existimo tamen neutram illarum sententiarum esse rejiciendam, quia utraque est veluti peculiaris affirmativa, quæ cum altera contradictionem seu repugnantiam non involvit: nam totus aer infimæ et mediae regionis potest dici firmamentum, quia revera integrum munus firmamenti non per alteram partem tantum, sed per utramque simul expletur; quod de aere infimæ regionis probat efficaciter ratio facta, quia est quasi terminus inferiorum aquarum, veluti detinens illas, ne ulterius ascendant. De altera vero parte optime, etiam probatur ratione insinuata a D. Thoma, quia ut aquæ possent consistere in aliqua superiori parte aeris, necessaria fuit aliqua peculiaris dispositio talis aeris, per quam redderetur aptus locus, ad aquas in se continentas; ergo ex parte alterius extremi, scilicet superioris, etiam aer ille concurrit, ad dividendas aquas ab aquis: ergo aer utriusque regionis secundum varias considerationes potuit ab illis auctoribus firmamentum appellari: cumque totus ille aer sit unum corpus continuum, quod per exteras partes suas infimam et superiori utrasque aquas attingit, optime dicitur, totum illum aerem esse cœlum, ac firmamentum ad aquas ab aquis dividendas, hoc secundo die factum.

11. *Objectio prima contra proxime resoluta in secunda sententia.*—Contra hanc vero sententiam maxime ponderatur primo, et expenditur nomen firmamentum, quia nullo modo videtur posse cum proprietate aeri adaptari. Nam firmamentum propriè significatum et firmum ad continentas aquas, ut in citatis auctoribus videre licet, et latius prosecutus Ascanius in sua Glossa, et vox Græca οὐρανός, quæ usi sunt Septuaginta, satis persuadet, nam significat corpus solidum et firmum, et ideo superioribus cœlis tribuitur, qui solidissimi et quasi aere fusi sunt, ut dicitur Job 37. Hoc au-